

УДК 811. 111. 34

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-21>**Наталія КОРОТКА,***orcid.org/0000-0003-1994-2658**доцент кафедри мовних дисциплін**Державного університету інфраструктури та технологій**(Київ, Україна) natali.korotka@gmail.com*

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Стаття присвячена вивченню особливостей перекладу юридичних текстів з використанням лексичних трансформацій. Актуальність теми обумовлена зростаючим інтересом дослідників до перекладу юридичного дискурсу. Однак деякі аспекти перекладу юридичного дискурсу, зокрема, використання лексичних трансформацій при перекладі текстів юридичного дискурсу, все ще недостатньо вивчені.

Метою статті є аналіз особливостей перекладу текстів юридичного дискурсу з використанням лексичних трансформацій. Мета статті визначає наступні завдання: розглянути сутність поняття юридичного дискурсу; визначити особливості юридичного дискурсу; охарактеризувати сутність поняття перекладацьких трансформацій; окреслити специфіку використання лексичних трансформацій; проаналізувати особливості використання лексичних трансформацій в юридичних текстах.

Встановлено, що переклад юридичного тексту все частіше стає об'єктом досліджень сучасних вчених. Такий переклад вимагає ясності у викладі при повній відповідності перекладу оригіналу. Переклад термінів і одиниць професійної лексики є одним з основних складних аспектів перекладу юридичних текстів. Терміни можуть бути відтворені за допомогою лексичних перетворень. Ці перетворення включають трансформацію транскрипції, трансформацію транслітерації, трансформацію диференціації, трансформацію додавання, трансформацію вилучення, трансформацію узагальнення та трансформацію конкретизації. Встановлено, що переклад юридичних текстів, зокрема термінів, повинен правильно передавати зміст оригіналу у формі, близькій до форми оригіналу. Загалом переклад не повинен бути ні буквальним, ні вільним перекладом оригіналу, хоча елементи обох можуть бути присутніми. Важливо не допустити втрати суттєвої інформації з оригінального тексту.

Ключові слова: юридичний дискурс, переклад, юридичний термін, лексичні трансформації.

Nataliia KOROTKA,*orcid.org/0000-0003-1994-2658**Associate Professor at the Department of Languages Disciplines**State University of Infrastructure and Technologies**(Kyiv, Ukraine) natali.korotka@gmail.com*

LEXICAL TRANSFORMATION IN THE TRANSLATION OF LEGAL TEXTS

The paper deals with the study of the peculiarities of translating legal texts using lexical transformations. The relevance of the topic is due to the growing interest of researchers in translating legal discourse. However, some aspects of translating the legal discourse, in particular, the use of lexical transformations in the translation of texts of legal discourse, are still not sufficiently studied.

The purpose of the article is to analyze the features of rendering the texts of legal discourse using lexical transformations. The purpose of the article determines the following tasks: to consider the essence of the concept of legal discourse; to determine the features of legal discourse; to characterize the essence of the concept of translation transformations; to outline the specifics of the use of lexical transformations; to analyze the features of the use of lexical transformations in legal texts.

It is established that the translation of a legal text is increasingly becoming the object of research by modern scientists. Such a translation requires clarity in the presentation, while fully matching the translation to the original. The translation of terms and units of professional vocabulary is one of the main complex aspects of translating legal texts. Terms can be translated by using lexical transformations. These transformations include transcription transformation, transliteration transformation, differentiation transformation, addition transformation, extraction transformation, generalization transformation, and concretization transformation. It is established that the translation of legal texts, in particular terms, must correctly convey the meaning of the original in a form close to the form of the original. In general, the translation should not be either a literal or free translation of the original, although elements of both may be present. It is important not to allow the loss of essential information from the original text.

Key words: legal discourse, translation, legal term, lexical transformations.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства взагалі та лінгвістичної науки зокрема, спостерігається підвищення інтересу дослідників до вивчення особливостей та закономірностей функціонування юридичного дискурсу. Юридичний дискурс англійської мови має довгий шлях розвитку, який характеризується певними етапами та змінами у складі термінопонятійних категорій, що обумовлене змінами на законодавчому, суспільному рівні. В таких умовах, важливим є дослідження особливостей перекладу юридичного дискурсу, зокрема, застосування лексичних трансформацій у перебігу перекладу юридичного дискурсу.

Актуальність теми обумовлена зростанням інтересу дослідників до перекладу юридичного дискурсу. Проте, все ще не достатньо дослідженими залишаються окремі аспекти перекладу юридичного дискурсу, зокрема, застосування лексичних трансформацій у перекладі текстів юридичного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед сучасних досліджень можна виокремити праці таких вітчизняних науковців, як А. Л. Гідора (Гідора-Шижковська), яка аналізує терміносистему юридичного дискурсу в англійській, німецькій, французькій та українських мовах; дослідниця також розглядає архітектуру юридичних актів ЄС, основні підходи до класифікації юридичних термінів Європейського Союзу в різноструктурних мовах. В роботах дослідниці розглянуто правову систему ЄС: в лінгвістичному та екстралінгвістичному вимірах. Також, А. Л. Гідора-Шижковська аналізує характерні риси правового євролекту як фахової мови та синтаксичні особливості юридичних текстів ЄС.

Дослідження тематики лексики текстів юридичного дискурсу продовжують такі вітчизняні вчені, як Д. С. Касяненко, в роботі розглядається особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України; В. І. Романченко, який розглядає лінгвістичні аспекти становлення терміносистеми правових документів Європейського Союзу; Р. Л. Кріч аналізує мову законодавства ЄС, Р. Стольз досліджує переклад законодавчих текстів ЄС. Окремі аспекти юридичної стилістики було розглянуто О. О. Ушаковим, І. О. Калініна аналізувала особливості лінгвістичної експертизи законопроектів.

Мета статті – проаналізувати особливості відтворення текстів юридичного дискурсу засобами лексичних трансформацій. Мета статті обумовлює такі **завдання**:

1) розглянути сутність поняття юридичного дискурсу;

2) визначити особливості юридичного дискурсу;

3) схарактеризувати сутність поняття перекладацьких трансформацій;

4) окреслити специфіку застосування лексичних трансформацій;

5) проаналізувати особливості використання лексичних трансформацій у текстах юридичного спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останнє десятиліття термін «дискурс» увійшов у технічну мову більшості гуманітарних і соціальних наукових дисциплін. Дискурс широко використовується для позначення потоку наукових досліджень, як правило, письмових, з питань, що представляють інтерес для певної галузі досліджень (Matilla, 2006: 54). Характеризуючи юридичний дискурс, варто зазначити, що юридичний дискурс належить до типу інституційного дискурсу, що відноситься до сфери врегулювання соціальних взаємовідносин та характеризується жорсткою організацією та ієрархічною структурою.

Існує два типи юридичного дискурсу: 1) письмовий дискурс суддів, юристів та науковців щодо права та юридичної доктрини; 2) тексти, які включають мовлення учасники правових інститутів. Матеріали, доступні для вивчення цих двох дискурсів, мають значні відмінності. Обсяг судових висновків, статутів, законодавчих записів та наукових коментарів, накопичених протягом століть, досить значний. Ці джерела є основними матеріалами, що містяться в юридичних бібліотеках. Тексти, які включають мовлення учасники правових інститутів, складають практичний, повсякденний дискурс закону – як, наприклад, мова сторін судового процесу, свідків, адвокатів, суддів і присяжних засідателів в судах по всій країні. Такі тексти рідко записуються з наміром зберегти їх назавжди (Sarcevic, 2015: 39).

Тексти юридичного дискурсу, як підвид текстів офіційно-ділового стилю, є орієнтованими на всі верстви суспільства. Юридичний дискурс вважається одним з найбільш актуальних дискурсів сучасності. Правовий текст «не описує події, факти, наукові поняття, почуття і переживання людей, не характеризує ставлення до певних осіб, явищ дійсності. Він не доводить, не пояснює, не переконує, а владою наказує суб'єктам права певну поведінку, формулює вимоги, загальнообов'язкові приписи (Scott, 2015: 33).

Визначення юридичного дискурсу, яке можна знайти в юридично-лінгвістичній науці, є досить

загальним. Г. Корну (Cornu, 2005: 207) розвиває поняття юридичного дискурсу на відміну від юридичної лексики. Він також наполягає на двох різних аспектах юридичного дискурсу, мовному та юридичному, і робить першу спробу класифікувати його, визначаючи законодавчий, загальноприйнятий дискурси (Cornu, 2005: 211). Його дослідження ґрунтується на досить загальній концепції юридичного дискурсу, оскільки вся судова діяльність так чи інакше становить його частину.

Характеризуючи юридичного дискурсу, варто зазначити, що засоби системи і засоби мови цього дискурсу в тісно пов'язані одне з одним, вони переходять і доповнюють одне одного. Точність мови юридичного дискурсу не може існувати без точності та наукової обґрунтованості побудови. Стандартність мови юридичного дискурсу обумовлює і стандартність композиційних юридичних форм, і навпаки (Коваль, 2015: 480). Так, мова юридичного дискурсу насичена термінологією, мовними кліше, широким колом професійної лексики. Л. М. Томіленко зазначає, що термінологія (сукупність термінів) є ядром або комунікативним центром мови професійної комунікації. Професіоналізми, на її думку, як одиниці усного професійного спілкування виникають вільно без особливих обмежень і позначають не тільки конкретні спеціальні предмети, але й абстрактні спеціальні поняття. Професійні жаргонізми служать для створення вторинної картини світу і є не у всіх фахових мовах (Томіленко, 2015: 50). Дослідниця зазначає, що в основі кожного терміну обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни представляють собою точну і в той же час стислу характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знання оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки.

В. І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову наукових текстів (Карабан, 1997: 54). А. Крижанівська, Т. Панько, Л. Симоненко та багато інших дослідників також проаналізували сутність термінології. В цілому, їх думки сходяться в тому, що вже згадувалося вище, а саме в тому факті, що термін призначений для вираження концепції науки, технології, тощо. Він є невід'ємним елементом загальної лексичної системи природної мови і сприяє фіксації і збереженню накопичених знань, і, таким чином, сприяє виконанню когнітивної та інформативної функції мови (Крижанівська, Симоненко, Панько, 2006: 21).

Характеризуючи особливості відтворення юридичних текстів, варто зазначити, що переклад юридичного тексту все частіше стає об'єктом дослідження сучасних науковців. Такий переклад вимагає, перш за все, ясності у викладі при максимально повній відповідності перекладу оригіналу. Без адекватного відтворення термінів та одиниць професійної лексики, переклад юридичного тексту не виконує своє призначення. Саме переклад термінів та одиниць професійної лексики є одним з основних складних аспектів у перекладі юридичних текстів. Перекладачеві юридичних текстів слід пам'ятати, що термін, як правило, відтворюється відповідним терміном іншої мови, тому такі прийоми як аналоги, синонімічні заміни, описовий переклад, використовуються тільки тоді, коли у мові перекладі відсутній відповідний термін для перекладу.

Ретельний аналіз юридичної термінології репрезентує її неоднорідність, що ускладнює процес перекладу. Поряд з однозначними термінами, що мають точні і чіткі семантичні межі, є і багатозначні терміни. Тому багатозначність навіть однокомпонентних термінів ускладнює їх правильне розуміння і переклад, адекватність якого повністю залежить від контексту (Вербенец, 2004: 39). З точки зору труднощі розуміння і перекладу, терміни текстів наукового дискурсу можна поділити на три групи:

1. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності. Розуміння термінів цієї групи не становить труднощів, можливі такі випадки:

а) у якості еквівалента використовується український термін, форма якого пов'язана з формою англійського терміну (інтернаціональні терміни);

б) в якості еквівалента використовується український термін, форма якого не пов'язана з формою англійського терміну;

в) значення багатоконпонентного англійського терміну, що складається з декількох слів, збігається за значенням і формою з відповідними компонентами українського терміну;

г) загальне значення багатоконпонентного англійського терміну повністю збігається зі значенням аналогічного українського терміну, але окремі його компоненти відрізняються від компонентів українського еквівалента.

2. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, відсутні в українській дійсності, але мають загальноприйняті українські термінологічні еквіваленти.

3. Терміни, що позначають реалії життя у інших країнах, відсутні в українській дійсності і не мають загальноприйнятих українських тер-

мінологічних еквівалентів (Ключник). Переклад таких термінів досягається шляхом:

- а) опису англійського терміну;
- б) дослівного перекладу;
- в) часткової або повної транслітерації;
- г) транслітерації і дослівного перекладу;
- д) транскрибування;
- е) транскрибування і перекладу.

В юридичному тексті мають дотримуватись такі правила перекладу. По-перше, повинен бути забезпечений адекватний переклад окремо взятих термінів певного тексту. По-друге, кожен перекладається термін повинен перевірятися з погляду терміносистем, які фігурують у мові оригіналу і мові перекладу, які служать для позначення системи термінів якоїсь окремої науки, галузі знання, техніки, тощо. По-третє, повинні бути ураховані відмінності термінів, що визначаються специфікою передачі думки на кожному з цих мов (Sarcevic, 2015: 40).

Терміни можуть також перекладатись за допомогою лексичних трансформацій. До таких трансформацій можна віднести такі, як: трансформація транскрибування, транслітерації. Транскрипція являє собою «передачу англійського слова українською мовою шляхом відтворення з допомогою українських букв його звукового образу (фонематичного складу)», а транслітерація – «передача англійського слова українською мовою шляхом відтворення його графічної форми (буквеного складу) з допомогою українського алфавіту» (Семьонкіна, 2015: 182).

Наступний різновид лексичних трансформацій юридичного дискурсу – семантичний еквівалент або функціональний аналог. Цей прийом передбачає «використання реально існуючих українських слів, повністю або частково відображають значення англомовного терміну. Можливе поєднання декількох прийомів перекладу одночасно: так, перекладач може застосувати калькування і транслітерацію або транскрипцію; транскрипцію і описовий переклад; транскрипцію, калькування і функціональний аналог; калькування, транскрипцію і описовий переклад. При повному копіюванні англомовного словосполучення, термін передається латиницею (Семьонкіна, 2015: 182).

Також, група лексичних трансформацій включає в себе такі, як: трансформація диференціації, яка полягає у заміні лексеми засобами лексичної одиниці з іншим значенням; трансформація генералізації та конкретизації. «Конкретизацією» називається заміна слова або словосполучення мови оригіналу з більш широким значенням словом або словосполученням мови перекладу з

вужчим значенням. Зворотне явище, тобто заміна одиниці мови оригіналу, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням, носить назву «генералізації». До групи лексичних трансформацій можна віднести додавання та вилучення. Розглянемо приклади:

– Трансформація диференціації:

1. *It hears appeals on arguable points of law of the greatest public importance, for the whole of the United Kingdom in civil cases, and for England, Wales and Northern Ireland in criminal cases* (The Supreme Court).

Він розглядає апеляції щодо суперечливих питань права, що мають найбільше суспільне значення, для всього Сполученого Королівства у цивільних справах та для Англії, Уельсу та Північної Ірландії у кримінальних справах.

Так, при перекладі, лексему *hears* було відтворено як *розглядає*. Отже, з огляду на зміну лексичного значення, було застосовано трансформацію диференціації.

2. *In addition to London, the work of the Technology and Construction Court is carried out in eleven regional centres around the country* (The Supreme Court).

Окрім Лондона, робота Технологічного та будівельного суду ведеться в одинадцяти регіональних центрах країни.

Також, лексему *in addition* було відтворено за допомогою трансформації диференціації: *окрім*. Також, було застосовано трансформацію вилучення лексеми *around*.

3. *It forms part of the Administrative Court* (The Supreme Court).

Він є частиною Адміністративного суду.

Також, в прикладі, значення лексеми *forms* було замінене – *є*. Отже, було застосовано трансформацію диференціації.

– Вилучення:

4. *This sits in centres throughout England and Wales, dealing with indictable criminal cases that are transferred from the magistrates' courts, including serious criminal cases (such as murder, rape and robbery)* (The Supreme Court).

Він сидить у центрах Англії та Уельсу, розглядаючи кримінальні справи, які передаються до магістратських судів, включаючи серйозні кримінальні справи (такі як вбивства, зґвалтування та грабежі).

При перекладі, було застосовано вилучення терміну *indictable*.

5. *The Office of the Judge Advocate General (OJAG)* (The Supreme Court).

Канцелярія генерального адвоката

Переклад демонструє вилучення абрєвіатури (**OJAG**).
6. *The senior Judge Advocate is the Judge Advocate General (JAG)* (The Supreme Court).

Старшим адвокатом є Генеральний адвокат.

Так само, в прикладі було застосовано трансформацию вилучення абрєвіатури (**JAG**).

– Трансформация додавання:

7. *Included within it are a number of specialist courts: the Admiralty, Commercial, Mercantile, Technology & Construction, and Administrative Courts* (The Supreme Court).

До його складу входить ряд спеціалізованих судів: Адміралтейський, Комерційний, Торговий, Технологічний та Будівельний та Адміністративний суди.

Також, при перекладі було застосовано трансформацию додавання: так, словосполучення *до його складу* було додане при перекладі.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, можемо зробити висновки про те, переклад юридичних текстів, зокрема, термінів повинен вірно передавати сенс оригіналу у формі, близькій до форми оригіналу. Відступи повинні бути виправдані особливостями української мови, вимогами стилю. В цілому, переклад не повинен бути ні буквальним, ні вільним перекладом оригіналу, хоча елементи того й іншого можуть бути присутні. Важливо не допускати втрати істотної інформації тексту оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербенєц М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2004. 15 с.
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Флоренція-Страсбург-Граната-Київ: TEMPUS, Ч. I «Граматичні труднощі», 1997. 317 с.
3. Ключник О. Труднощі науково-технічного перекладу. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1408>
4. Коваль О. Е. Юридична термінологія в сучасній англійській мові: походження та вживання. «*Young Scientist*», 2018. 5 (57). С. 479-483.
5. Семьонкіна І. А. Специфіка англomовного законодавчого дискурсу в аспекті перекладу. *Вісник ХНУ*, 2015. №896. С. 181-184.
6. Склад і структура термінологічної лексики української мови [А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько та ін.]; за ред. А. В. Крижанівської. К.: Наукова думка, 2006. 196 с.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
8. Cornu G. *Linguistique juridique*. Paris: Montchrestien, van Eemeren, 2005. 252 p.
9. Matilla H.M.S *Comparative Legal Linguistics*. Aldershot, Ashgate, 2006. P. 54-59.
10. Sarcevic S. *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International, 2015. P. 33-52.
11. Scott J. R. «Legal Translation A Multidimensional Endeavour.» *In: Comparative Linguistics: International Journal for Legal Communication*, 2017a . P. 32-37.
12. The Supreme Court. URL: <https://www.supremecourt.uk/>

REFERENCES

1. Verbeniets M. B. (2004) *Yurydychna terminolohiia ukrainskoi movy: istoriia stanovlennia i funktsionuvannia* [Legal terminology of the Ukrainian language: history of formation and functioning]. Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Instytut filolohii Kyivskoho nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 15 p. [in Ukrainian]
2. Karaban V. I. (1997) *Posibnyk-dovidnyk z perekladu anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury na ukrainsku movu* [Manual-handbook for translating English scientific and technical literature into Ukrainian]. Florence Strasbourg-Granada-Kiev: TEMPUS, ch. 1 «Hramatychni trudnoshchi», 317 p. [in Ukrainian]
3. Klyuchnik O. (2022) *Trudnoshchi naukovo-tekhnichnoho perekladu* [Difficulties of scientific and technical translation]. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1408> [in Ukrainian]
4. Koval O. E. (2018) *Yurydychna terminolohiia v suchasni anhliiskii movi: pokhodzhennia ta vzhivannia* [Legal terminology in modern English: origin and usage]. «*Young Scientist*», 5 (57), pp. 479-483 [in Ukrainian]
5. Semyonkina I. A. (2015) *Yurydychna terminolohiia v suchasni anhliiskii movi: pokhodzhennia ta vzhivannia* [Specifics of English-language legislative discourse in the aspect of translation]. *Visnyk KhNU*, No. 896, pp. 181-184 [in Ukrainian]
6. *Sklad i struktura terminolohichnoi leksyky ukrainskoi movy* [Composition and structure of terminological vocabulary of the Ukrainian language] (2006) / [A.V. Kryzhanovskaya, L. A. Simonenko, T. I. Panko et al.]; edited by A.V. Kryzhanovskaya. K.: Naukova Dumka publ., 196 p. [in Ukrainian]
7. Tomilenko L. M. (2015) *Terminolohichna leksyka v suchasni tлумачnii leksykohrafii ukrainskoi literaturnoi movy. [Terminological vocabulary in modern explanatory lexicography of the Ukrainian literary language]*. Ivano-Frankivsk: Folio, 160 p. [in Ukrainian]
8. Cornu G. (2005) *Linguistique juridique*. Paris: Montchrestien, van Eemeren, 252 p.
9. Matilla H.M.S. (2006) *Comparative Legal Linguistics*. Aldershot, Ashgate, pp. 54-59.
10. Sarcevic S. (2015) *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International, pp. 33-52.
11. Scott, J. R. (2017a) *Legal Translation. A Multidimensional Endeavour. In: Comparative linguistics: International Journal for Legal Communication*, pp. 32-37.
12. *The Supreme Court*. URL: <https://www.supremecourt.uk/>